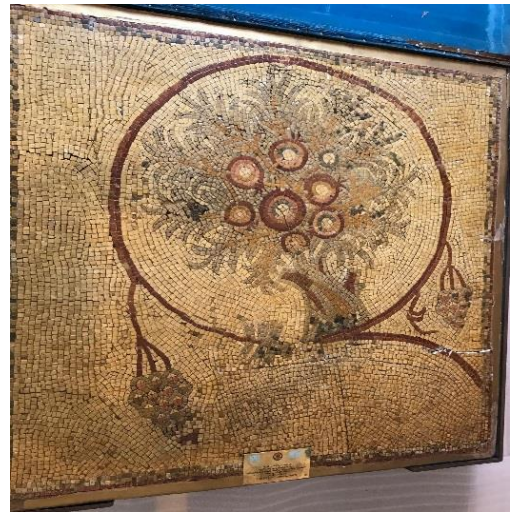

هنر موزائیک کاری:

یکی از آثار به نمایش درآمده در موزه ی پوشاک سلطنتی قطعه ای موزائیک کاری شده با سابقه ی تاریخی بیش از ۱۴۰۰ سال می باشد، این قطعه موزائیک بخشی از یک اثر با منشا بیزانسی (روم شرقی) است که از قلعه ای به نام ماکاروس یا مکاور در کشور اردن یا به عبارتی امیر نشین هاشمی یافته شده است و قدمت آن به قرن شش میلادی می رسد.

قلعه ی ماکاروس:

قلعه ی ماکاروس یا مکاور در شمال شرق ساحل بحر المیت در دهانه رودخانه ی اردن در ارتفاعات کوهستانی مشرف به بحر المیت در نقطه ای استراتژیک در ارتفاع ۱۱۰۰ متر بلند تر از سطح دریا در کشور اردن ساخته شده است. این قلعه در ابتدا چیزی بیش از یک پایگاه نظامی نبود. مرمت و بازسازی های گسترده توسط هرود، این مرکز دفاعی را به کاخی اشرافی تبدیل کرد که بر فراز بحر المیت به نحو باشکوهی ایستاده بود.

این قلعه در ابتدا توسط پادشاه هاسمونی الکساندر جنایوس Alexander Jannaeus ۱۰۴-۷۸ قبل از میلاد (اجداد یهودیان تنها دو بار در تاریخ خود دارای کشور مستقل بودند. اولین بار در زمان تأسیس پادشاهی اسرائیل به وسیله طالوت و بعد داوود و سلیمان و بار دوم در زمان پادشاهی هاسمونیان در بین سال‌های ۱۴۰ تا ۳۷ قبل از میلاد) در حدود سال ۹۰ قبل از میلاد به دلایل ژئوپلیتیک ساخته شد. قلعه در سال ۵۷ پیش از میلاد توسط ژنرال پومپه، گابینیوس نابود شد، اما بعدها توسط هرود کبیر (هرود اول یا هرود بزرگ پادشاه و والی یهودیه از سوی امپراتوری روم بود) در سال ۳۰ قبل از میلاد بازسازی شد تا به عنوان پایگاه نظامی برای حفاظت از قلمروهای خود در شرق اردن مورد استفاده قرار گیرد. پس از درگذشت هرود بزرگ، ریاست این قلعه به پسرش هرود آنتیپاس منتقل شد که از سال ۴ پیش از میلاد تا ۳۹ بعد از میلاد حکومت کرد. در آغاز قرن اول میلادی، از وقایع مهمی که در دوره ی ریاست هرود آنتیپاس در این قلعه رخ داد بریده شدن سر جان بپتیست (جان تعمیم دهنده) آخرین پیامبر عهد عتیق اسرائیل (او قوم اسرائیل را برای آمدن مسیح آماده کرد) توسط هرود بود. جان بپتیست در ماکاروس زندانی شد و در نهایت سر بریده شد.

پس از خلع و تبعید هرود آنتیپاس در سال ۳۹ میلادی، قلعه ی ماکاروس به هرود آگریپا اول واگذار گردید و تا زمان مرگش در سال ۴۴ میلادی اداره ی قلعه به عهده ی وی بود، پس از مرگ هرود آگریپا (۴۴ میلادی)، این قلعه توسط رومی ها فتح شد. بعدها شورشیان یهودی در سال ۶۶ میلادی قلعه ی ماکاروس را به تصرف خود درآوردند اما رومی ها این قلعه را در سال ۷۲ میلادی از شورشیان پس گرفتند. در همین زمان بود که رومیان قلعه را به سرنوشتی ظالمانه محکوم کرده و آن را ویران نمودند به طوری که امروزه جز تعدادی ستون و بقایای موزائیکهای دیواری و خرابه های آن، آثار چندانی از قلعه باقی نمانده است.

نمای دور تپه ای که محل قرار گیری قلعه ی ماکاروس بوده است.

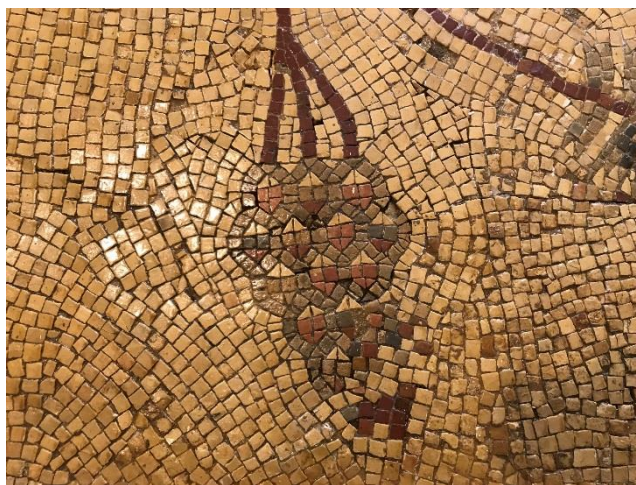

اثر موجود در موزه ی پوشاک سلطنتی بخشی از یک اثر موزائیک کاری شده متعلق به قلعه ی ماکاروس یا مکاور است، روی پلاک برنزی موجود بر روی اثر به دو زبان عربی و انگلیسی محل یافته شدن این قطعه ی موزائیک کاری شده خرابه های مکاور یا همان قلعه ی باستانی ماکاروس در جنوب شهر مادابه در کشور اردن هاشمی ذکر شده است، منشأ آن بیزانسی (امپراتوری روم شرقی) است گرچه تاریخ ساخت قلعه ی ماکاروس به سال ۹۰ قبل از میلاد مسیح بر می گردد ولیکن بر اساس نوشته ی روی لوح برنزی نصب شده بر روی جعبه ی نگهداری اثر، قدمت آن به قرن شش میلادی بر می گردد..

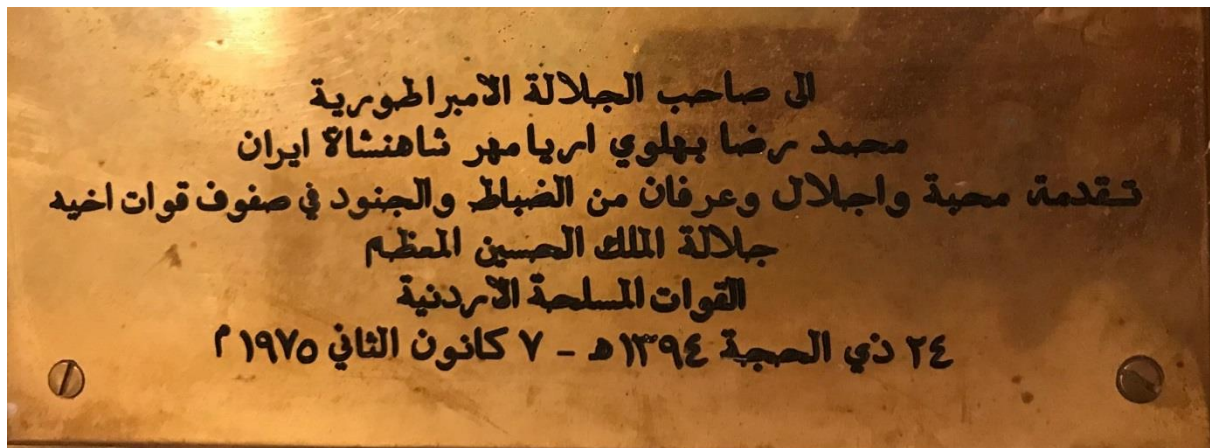

روی این قطعه ی موزائیک تصویری از یک درخت انار به عنوان نمادی از سعادت و ابدیت دیده می شود که توسط یک تاک محصور شده است خوشه هایی از انگور که آنها نیز به نوعی سنبل و نماد جاودانگی هستند در اطراف اثر مشهود می باشند. رنگ سنگهای استفاده شده در این قطعه، آخراپی، خردلی، خاکستری، کرم و صورتی چرک است و همگی به شکل مربع و چند ضلعیهای نامنظم به صورت قطعات پازل در کنار هم چیده

شده اند. قطعات موزائیک کاری شده زینت بخش کف ساختمان و همچنین به عنوان المانهای تزئینی روی دیوار کاخها، بناهای مذهبی به خصوص کلیساها و قلعه ها در ادوار تاریخی مختلف قابل مشاهده می باشند.

این اثر با ارزش توسط پادشاه وقت اردن ملک حسین در ۲۴ ذی الحجه ی سال ۱۳۹۴ ه.ق معادل ۱۷ دی ۱۳۵۳ ه.ش (۷ ژانویه ۱۹۷۵ میلادی) به محمد رضا پهلوی هدیه داده شده است. اثر در قطع مربع است و ابعاد آن یک متر و چهل و یک سانتیمتر در یک متر و چهل و یک سانتیمتر است و در داخل یک جعبه ی فلزی قرار دارد و داخل آن با مخمل آبی رنگ پوشانده شده است. روی جعبه یک سمبل که تصویر دو شمشیر و یک تاج با نوشته ی جیش العربی است موجود می باشد.

تاریخچه ی هنر موزاییک:

موزاییک یک هنر متداول میان فرهنگ‌های مختلف در طول تاریخ بوده است. قدیمی‌ترین موزاییک در معابد میان‌رودان (Mesopotamia) پیدا شده که مربوط به هزاره سوم قبل از میلاد است. این موزاییک‌ها عمدتاً از عاج، صدف و سنگ ساخته شده‌اند؛ موزاییک‌هایی که چند هزار سال بعد در معماری یونان باستان و امپراتوری روم نیز دیده می‌شود. البته بر خلاف موزاییک‌سازان میان‌رودان، موزاییک‌سازان دوران باستان، تصاویر، الگوها و اشکال بهتر و هنری‌تری تهیه می‌کردند صنعت موزاییک سازی به گونه ای بود که هنرمندان سنگ‌های رنگی کوچک را که بیشتر از کف رودخانه‌ها جمع آوری می‌کردند در کنار هم می‌چیدند و به کمک آنها طرح و نقشی را ایجاد می‌کردند که عموماً این طرح‌ها هندسی بوده است. کاشی به عنوان مهمترین پوشش دهنده دیوار شناخته می‌شود و موزاییک نیز یکی از مهمترین پوشش دهنده‌های کف از گذشته تا به امروز بوده است که قدمت استفاده از آن همان طور که گفته شد به پیش از تاریخ باز می‌گردد. موزاییک‌کاری در کنار کاشی کاری تکمیل کننده ی استحکام بخشی و عایق بندی فضاها ی داخلی بوده است در بین النهرین و مصر باستان، نوعی موزاییک در اندازه های کوچک و برای مصارف تزئینی و زینتی ساخته می شد ولی رومیان آن را چون یک قالب هنری همپایه ی دیوارنگاری به کار می بردند، سنت موزاییک سازی توسط

هنرمندان صدر مسیحیت ادامه یافت و در اوایل قرون وسطی به خصوص در قلمرو امپراتوران بیزانسی به اوج شکوفایی خود رسید.

هنر موزائیک کاری در بیزانس:

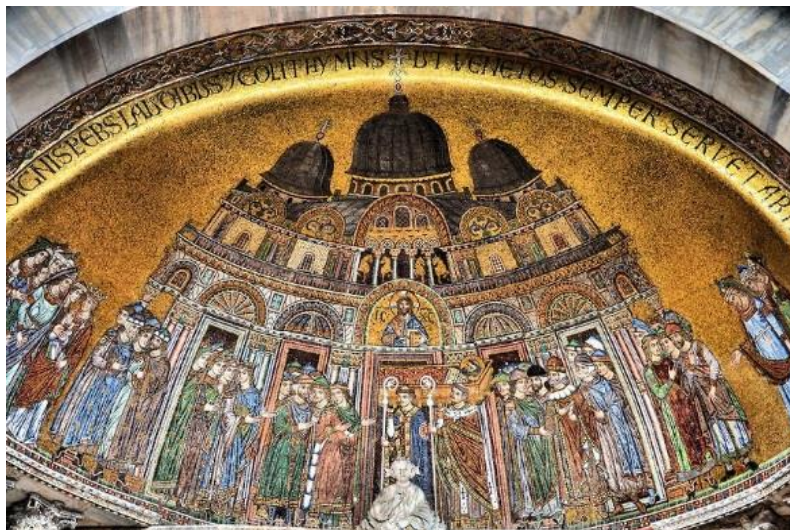
از قرن چهارم میلادی تا دوره رنسانس (حدود قرن ۱۴) استفاده از هنر موزائیک کاری در ساخت کلیساهای کاتولیک ایتالیا پدیدار شد. این قطعات زیبای هنری معمولاً در سقف و کف کلیساها استفاده می‌شدند و تصاویری از فرشتگان و دیگر موجودات توصیف شده در انجیل را به تصویر می‌کشیدند. هنر موزائیک کاری بیزانس ریشه در تمدن سومری دارد. موزائیک‌های زیبای تزئینی با خرده شیشه‌های براق به طرزی ناگهانی وسیله بیان پذیرفته شده‌ای گردید. موزائیک مخصوصاً برای سطوح تخت و نازک باسیلیکاهای جدید مناسب بود و به جزء محسوس و با دوام دیواری به گونه‌ای پرده منقوش معماری تبدیل شد. بهترین نمونه موزائیک کاری‌ها در دیوارهای داخلی کلیساها با مضامین پادشاهی و مذهبی صورت پذیرفته است. از جمله کلیسای ایا صوفیه، کلیسای سان ویتاله در راونای ایتالیا و کلیسای سان مارکو ایتالیا که در این کلیسا صحنه‌های آفرینش تصویر شده‌اند.

نمونه ی هنر موزائیک کاری در کلیسای ایاصوفیه

نمونه ی هنر موزائیک کاری در کلیسای سن ویتاله در وارنا ایتالیا

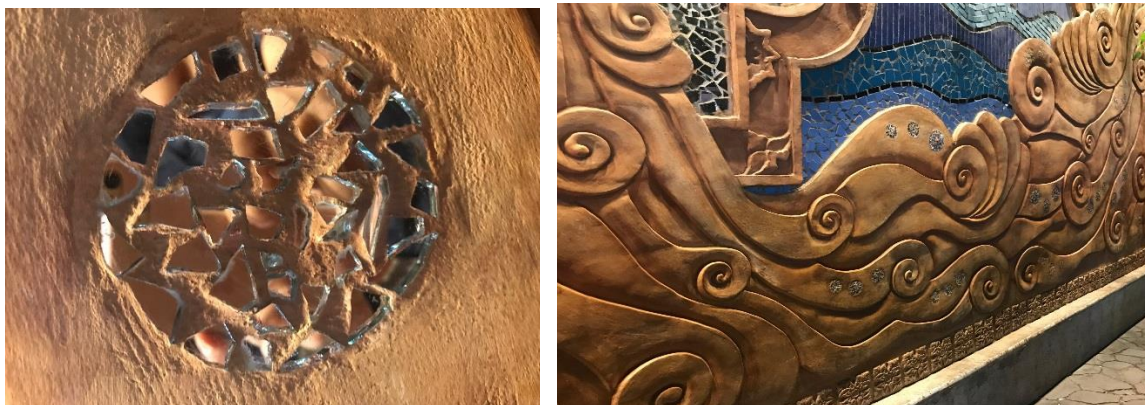

نمونه ی هنر موزائیک کاری در کلیسای سن مارکو در ایتالیا

طی قرون وسطی، موزاییک بازیگر عمده‌ای در هنر بیزانسی (Byzantine art) محسوب می‌شد. در این دوره، موزاییک به شکل عمده جهت ساخت پرتره‌هایی استفاده می‌شد که جزئیات بیشمار و روکش‌های نازک طلا از خصوصیات آنها بود. با اینکه بیشتر این آثار از بین رفته‌اند اما موارد اندک باقی‌مانده را می‌توان جزو شاهکارهای پر زرق و برق هنر معماری جهان قرار داد.

در عصر رنسانس ورق کاملاً برگشت به طوریکه هنرمندان رنسانس (Renaissance) میانه ی خوبی با موزاییک نداشتند اما هنر نوگرا (Modern art) دست دوستی به سمت آن دراز کرد. از آنتونی گائودی (Antoni Gaudí) افسانه‌ای گرفته تا معماران سبک آرت دکو (Art Deco) هنر موزاییک را زنده نگه داشتند و راه را برای هنرمندان امروزی هموارتر کردند. به طوریکه نمونه های مدرنی از هنر موزائیک کاری

را می توان در گوشه و کنار شهرهای مختلف دنیا به خصوص در معماری شهری مشاهده کرد که به شکلی کاملاً مدرن خود نمایی می کنند.

اثری به نام چشمه های بهشتی واقع در شهر سرعین نمونه ی هنر موزائیک کاری و کاشی شکسته (معرق) و استفاده از آن در تزئین فضاهای شهری استفاده از قطعات آینه در کار واضح می باشد.

نمونه ی اجرا شده در شهر تهران البته موزائیک یا قطعات سنگی جای خود را به کاشی معرق داده اند.

پارک گوئل-بارسلون / اثر آنتونی گائودی

منابع:

- ۱- هنر در گذر زمان، هلن گاردنر، صفحه ۳۲۸
- ۲- آشنایی با معماری جهان مولف دکتر محمد ابراهیم زارعی صفحه ۳۵۳
- ۳- دایره المعارف هنر- روئین پاکباز
- ۴- نت

گردآوری، ترجمه و پژوهش: صدیقه صمدی - کارشناس موزه ی پوشاک سلطنتی - مرداد ۹۹